

ком, змістом, також внутрішню форму як певне ментальне зображення у праці “Думка й мова”; філософа та культуролога Я. Голосовкера – вченого, котрий вперше ввів у науковий обіг термін “сміслообраз”, представив його осмислення у контексті імагінативної психології, де філософія, як вище продуктивне творче уявлення, зближується з мистецтвом, а у сміслообразі змикаються різні грані досвіду (у цьому положенні вгадується ідеал цілісного знання, властивий російській релігійній філософії ІХ–ХХ ст.), російського психолога В. Зінченка, який наголошував на поєднанні у сміслообразі достовірного знання з інтуїтивним знанням про незнання, що є важливим підтвердженням нашого підходу в дослідженні проблеми сміслообразу.

Для нас сміслообраз є основоположним конструктом релігійної свідомості та філософії містики гносеологічний аспект якого ґрунтується на святоотцівському ідеалі досконалого гнозису та ідеї цілісного знання руської філософської думки ІХ–ХХ ст. Усвідомлюючи незавершений характер сміслообразу, його ідеальність, відкритість подальшому уточненню та вдосконаленню, ми пояснюємо цю особливість абсолютністю самого предмета, що відображається сміслообразом. В даному випадку сміслообраз “Фаворського світла” дає можливість точно та повно відобразити божественну енергійну реальність, що максимально проявляється у створеному бутті через людину та відтворити православний ідеал людини.

Список використаних джерел

1. Ареопagit Дионисий. Мистическое богословие / Дионисий Ареопagit. – К. : Путь к истине, 1991. – 347 с.
2. Духовні бесіди за словами Святих Отців Православ'я / Тетяна Майданович (літ. ред.) Єкатерина (схимниця) (уклад.). – К. : Крилиця, 1999. – 95 с.
3. Лосский В. Н. Очерк мистического богословья восточной церкви. Догматическое богословие / В. Н. Лосский. – М. : Центр “СЭИ”, 1991. – 288 с.
4. Мудьюгин М. Н. Введение в основное богословие / М. Н. Мудьюгин. – М. : Изд. Православного ун-та, 1995. – 232 с.
5. Палама Г. Триада в зашиту священнобездомствующих / Г. Палама. – М. : Канон, 1995. – 383 с.
6. Флоренський П. А. Столп и утверждение истины / П. А. Флоренський. – М. : Правда, 1990. – 490 с.
7. Хоружий С. С. Синергия. Проблемы аскетике и мистики православия / С. С. Хоружий. – М. : Ди-Дик, 1995. – 366 с.

References

1. Areopagit Dionisij. Mistitscheskoe bogoslovie / Dionisij Areopagit. – K. : Put k istine, 1991. – 347 s.
2. Duhowni besidji za slowami Swjatih Otziw Prawoslawija / Tetjana Majdanowitsh (lit. red.) Ekaterina (shimnicja) (uklad.). – K. : Krinijca, 1999. – 95 s.
3. Ljsskij W. N. Onserk mistitseskogo bogoslovija wostotsnoj tserkvi. Dogmatitseskoe bogoslovie / W. N. Losskij. – M. : Centr “СЭИ”, 1991. – 288 s.
4. Mudjugin M. N. Wwedenie w osnovnoe bogoslovie / M. N. Mudjugin. – M. : Izd. Prawoslawного un-та, 1995. – 232 s.
5. Palama G. Triada w zachitu swjachennobezdomstwujuichih / G. Palama – M. : Canon, 1995. – 383 s.
6. Florenskij P. A. Stolp i utwerjdenie istiny / P. A. Florenskij. – M. : Prawda, 1990. – 490 s.
7. Horujij S. S. Sinergia. Problemi asketiki i mistiki prawoslawja / S. S. Horujij. – M. : Di-Dik Horujij, 1995. – 366 s.

Лысенко О. В., ассистент кафедры философии, Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана (Украина, Киев), alisen76@ukr.net

Единство мистики и догматики, апофатике и катофатике как условия сміслообразности “Фаворского света” в религиозном опыте православия

Представлено философско-религиоведческое осмысление таких духовных основ православной традиции как: взаимообусловленность догматики и мистики и диалектическое единство апофатического и катофатического методов богословия в процессе обожения с целью обоснования сміслообразности “Фаворского света” – кульминационного пункта православной антропологии. Исследование религиозно-мистической реальности является крайне сложной задачей потому, что предмет изучения не только четко не идентифицируется отстраненным созерцателем, а вообще не является непосредственно данным в повседневном опыте исследователя. Только косвенно, в религиозной традиции, как социо-культурном явлении, эта реальность становится объектом исследования для ученых. Поэтому только герменевтическая чуткость обусловит прочтения аутентичных смыслов интроспективных поисков духоносных подвижников, а также обеспечит адекватное научное понимание богословских концептов, которые объясняют в пределах тех или иных религиозных систем, в той или иной конкретно-исторической ситуации мистический опыт. Именно поэтому методология, которую выбрал автор для осмысления этого аспекта проблемы, коррелирует с позициями авторитетных мыслителей христианской культурной традиции, что усматривают сущность человека в богообразности и Богоподобии, а цель его существования – в Богообожении и обожении.

Ключевые слова: Смíслообраз, мистика, догматика, апофатика, катофатика, обожение, Богопознание.

Lisenko O. V., Assistant Professor, department of philosophy, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine, Kiev), alisen76@ukr.net

Unity of mysticism and dogmatism, apofatiks and katofatiks as the sense-imaginative conditions of “Favorsk light” in orthodox religious experience

In the article the philosophical-religious comprehension of such spiritual bases of orthodox tradition as: an interdependence of dogmatic and mystic and dialectical unity of apofatic and katofatic methods of God-rediscovery in the process of establishing of God-ness with a purpose to justify sense-imagination of “Favorsk light” – the main point of orthodox anthropology – is presented. The study of religious and mystical reality is extremely challenging not only because the object of study is not clearly identified for the detached onlookers, but also because in general it is not directly presented in the everyday experience of the researcher. Only indirectly, in the religious tradition as a socio-cultural phenomenon, this reality becomes the object of study for scientists. Therefore, only the hermeneutic sensitivity allows to have and to read introspective search for authentic meaning of spiritual devotees and provides an adequate scientific understanding of theological concepts that are explained within certain religious systems, in some concrete historical situation. That is why, the methodology that the author has chosen to understand this aspect of the problem is to be correlated with the positions of the most influential thinkers of the Christian cultural tradition who are seeing the essence of man through God-image and God-similarity and the purpose of his existence – in God-communicating and deification.

Keywords: Sense-image, mystic, dogmatic, apofatik, katofatik, establishing of God-ness, God-rediscovery.

* * *

УДК 1(091)

Літостанський В. В.
здобувач кафедри історії філософії, Київський
національний університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), vladimir_352@ukr.net

МІСЦЕ ФЕНОМЕНУ ТРАДИЦІЇ В СУЧАСНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ЗНАННІ

Аналізуються основні підходи до аналізу феномену традиції в історико-філософському дискурсі. Акцентується увага на тому факті, що питання історико-філософського аналізу феномену традиції залишається одним з актуальних у царині сучасного гуманітарного знання. Розглядаються трактування феномену традиції у вітчизняній та зарубіжній філософській літературі. Прослідковується еволюція підходів до аналізу феномену традиції та осмислення феномену традиції в межах вітчизняної та західної філософії. Розглядаються основні концепції, трактування феномену традиції, аналізуються основні підходи до її вивчення впродовж ХІХ–ХХІ ст. у історико-філософській літературі. Робиться огляд стану теоретичної розробки проблеми категорії традиції в історії філософії прослідковується методологічний та логіко-гносеологічний підходи до розуміння сутності феномену традиції. Подається аналітичний огляд використаної літератури.

Ключові слова: традиція, дискурс, досвід, спадщина, пам'ять, історична пам'ять.

Феномен традиції вивчається цілою низкою гуманітарних наук, зокрема у XX–XXI ст. філософська культура розкриває більший простір для розгляду феномену традиції розглядаючи традицію як можливість осмислення та трактування досвіду минулого в зацікавленостях світу сьогодення. Оскільки традиція – це те явище, що притаманне для усіх сфер діяльності людини, відповідно сам феномен традиції викликає інтерес у всіх галузях гуманітарного знання.

Варто зазначити, що у гуманітарних науках феномену традиції присвячено значну кількість робіт. Власне для нас їх зміст має бути передусім емпіричним матеріалом, хоча саме в них міститься розмірковування вчених щодо розуміння феномену традиції. У більшості робіт традиція вивчається саме як процес успадкування досвіду минулого. З іншого боку, вивчення традиції – це певна фіксація знань, досвіду власне про вивчення самого феномену традиції. Тему традиції актуалізували представники різних наук наприклад історики М. Блок, Л. Февр, П. Нора, антропологі Р. Редфілд, Ж.–Л. Фландрен.

У нашій роботі акцентується увага на тому, що лише використовуючи міждисциплінарну методологію притаманну історії філософії, можна вести мову про більш адекватний аналіз феномену традиції. При дослідженні феномену традиції в гуманітарній науці виникають питання виникнення, розвитку, видозміни, поширення, успадкування традиції і саме міждисциплінарний методологічний підхід який притаманний історії філософії дає нам можливість найбільш глибокого осмислення феномену традиції. Тут варто вказати на роботи С. Арутюнова, В. П. Андрущенко, П. Бурдьє, В. Бугрова, Ж. Божу, В. І. Воловика, Ш. Ейзенштанда, І. Т. Касавіна, С. Б. Кримського, Ж. Ланклуда, А. Ф. Лосєва, І. В. Огородника, О. А. Онофрійчука, В. Табачковського, П. Штомки, Є. Шацького, В. І. Ярошевеця та ін.

Метою даної статті є аналіз понять які виникають у межах аналізу феномену традиції, говорячи іншими словами яким чином розуміння традиції сприяє аналізу тем, що пов'язані зі феноменом традиції. Отже, саме визначення мети статті спонукає нас звернутися до тем взаємодії різних підходів до вивчення феномену традиції у гуманітарному знанні.

З поняттям феномену традиції, пов'язано багато тем, які постають у межах соціального знання, аксіологічного підходу, політики, права, історії, етнології і т.д. А тому окреслюючи межі дослідження феномену традиції варто вказати на думку Ю. В. Бромлея висловлену у роботі “Етнознакові функції культури”, який стверджує, що “до останнього часу соціальні науки майже не цікавились дослідженням феномену традиції, як такого” [1, с. 5–22]. Саме філософії – на думку Плахова В. Д. – випадає роль осмислення традиції, як складного багатопланового соціального утворення, дослідник вважає що саме таке утворення дозволяє по новому поглянути на ряд питань, що розглядаються гуманітарними науками [2, с. 3]. Однак слід зазначити, що власне відсутність, якогось сталого, певного розуміння феномену традиції, й повертає до себе увагу з боку дослідників сама своєю невизначеністю. З іншого боку, варто зазначити, що феномен традиції розглядається на різних рівнях у різних сферах гуманітарного знання, водночас досить мало робіт які розглядають феномен традиції в цілому. Зва-

жаючи на те, що історії філософії притаманний міждисциплінарний методологічний підхід, власне й поле для аналізу такого феномену, як традиція, видається достатньо широким.

Тож, в історико-філософському дискурсі існує ряд робіт, присвячених аналізу різноманітних концепцій традиції. Зокрема, у працях С. Арутюнова, В. Власової, В. І. Воловика, В. І. Гусєва, П. П. Гайденко, К. Гірца, А. М. Дондюка, М. В. Захарченко, І. В. Огородника, М. В. Касавіна, О. Ф. Лосєва, Е. С. Макаряна, В. В. Плахова, Є. М. Причепія, І. Т. Чистова, Ю. Габермаса, В. Декомба, Д. Ептера, П. Стросона, Р. Рорті, та ін., тема традиції розглядається в загально-методологічному контексті.

У даній статті, я хотів би зупинитися на інтерпретації феномену традиції у різних галузях гуманітарного знання, водночас зазначу той факт, що різні галузі гуманітарного знання по-різному використовували поняття феномену традиції. Використовуючи конкретні поняття, які є складовими традиції, це поняття звичай, спадщина, обряд, і т.д. Поняття звичаю та обряду використовується у етнографії, у вивчення первісних суспільств, етнопсихології. Показовою у даному разі є етнографія, у задачі якої входить опис, дослідження трактування звичаїв, обрядів, традиційного побуту. Не менш важливим є такий напрям, як етнопсихологія, у даному випадку слід загадати про відомого французького соціолога, психолога, антрополога, засновника напряму соціальної психології Г. Лебона. Автора праці “Психологія народів і мас” в якій Г. Лебона розглядає традицію, як значний елемент, саме традиція, на думку Г. Лебона визначає психологію народу, як елемент історичного процесу. У вказаній нами праці дослідник так визначає феномен традиції “У традиціях втілюються ідеї, потреби і почуття раси. Люди керуються традиціями, особливо тоді коли вони знаходяться у натовпі, до того ж легко змінюються тільки одні назви, зовнішні форми – однак як на думку Г. Лебона – без традиції не може бути ні національної душі, ні цивілізації” [3, с. 338].

За визначенням американського дослідника Берта Франка Гозелитца, традиція поділяється на чотири типи, а саме “навик”, “звичай”, “норма” та “ідеологія”. Автор під “навиком” розуміє певні типи поведінки, чи використання певних продуктів, чи розклад харчування. До “звичаїв”, за визначенням Б. Ф. Гозелитца, форми певної залежності, “норма” – це певний усвідомлюваний тип поведінки, який заслуговує на захист і розвиток, але норми не є обов'язковими. І нарешті “ідеологія” – це створення компактною системою зразків поведінки, яка вимагає по відношенню до них конформізму в ім'я переконань, все що має витоки з минулого свято, і у всякому разі краще нового [4, с. 321–347].

Відомий французький антрополог Жерар Ланклуд у статті “Традиція це не те що було...”, зазначає, що на його думку як найперше феномен традиції відноситься до царини досліджень етнологів й антропологів. Дослідник зазначає, що використання терміну “традиція” в етнології, має інтелектуальний посыл до бінарних опозицій, сам феномен традиції включає в себе – традиція/зміна, традиція/сучасність. Дослідник відносить традицію до руху і часу, визначаючи основний концепт традиції як “Традиція є фактом сталості минулого у сьогоденні”, отже традиція це щось старе яке існує у

нашому житті, у нашому сьогоденні і має зберігатися відносно незмінним. Автор зазначає про місію антрополога та етнологів, збирати елементи минулого, які існують у сьогоденні і формувати цю спадщину, щоб дати пояснення на такі питання, а чому власне вони продовжують зберігатися, як і чому вони мають соціальний сенс. Адже розглядаючи феномен традиції, ми розуміємо, що не все те що було в минулому стало “традицією”, отже традиції виступають певним фільтром, адже коли ми говоримо про традицію певного народу, певної соціальної групи ми пов’язуємо феномен з важливим повідомленням, що має культурне значення та відтворення.

Отже ми визначили, що традиція це існування минулого в теперішньому, як важливого повідомлення, яке ставить наступне питання – традиція це певний спосіб передачі адже не все що приходить з минулого стає традицією. Тому якщо брати буквальный переклад з латини traditio – це означає акт передачі і Ж. Ланклуд вважає, що транслятором від покоління до покоління є власний приклад. Отже, на думку автора “традиція це збереження з плином часу культурних повідомлень в конкретний спосіб передачі”.

Зважаючи на те, що звернення до феномену традиції, як до самостійного напрямку розпочинається у 60–70 рр. ХХ ст. то саме у цей період найбільше зацікавлення до феномену традиції виказує соціологія. До теми традиції у своїх роботах зверталися М. Вебер, Е. Дюркгейм, Г. Зіммер, О. Конт, Ф. Тьонніс, П. Штомпка, Е. Шилз, та ін. Звертає на себе увагу той факт, що якраз у соціологічних концепціях простежується певна бінарність до розуміння та трактування сутності феномену традиції, це онтологічний та натуралістичний напрям.

Найбільш ґрунтовною, як на мій погляд є робота Є. Шацького “Утопія і традиція” який вважає, що “особливості майже усієї соціологічної літератури – відсутність у ній аналізу природи традиції та її механізмів” [4, с. 207]. Найбільш відомою соціологічною концепцією інтерпретації феномену традиції є концепція висловлена Е. Шилзом, який розглядає традицію у більш широкому сенсі. Його погляди викладені у роботі “Традиція”, це була одна із перших робіт, яка повною мірою розглянула феномен традиції, історію, значення та майбутнє традиції в цілому. Так аналізуючи феномен традиції Е. Шилз зазначає, що схильність до недовіри чи протест проти традиції лежить у основі самої традиції, що і дає її поштовх до розвитку “субстанція в якій зароджується розвиток” [5]. Автор, зокрема, зазначає про важливість традиції для соціальних, політичних інституцій, для літератури, релігії. Традиція залишається життєво важливим елементом суспільства. Е. Шилз аналізує минуле, як певний об’єкт нашої прив’язаності.

Г.–Г. Гадамер та В. Виндельбанд вперше вдалися до гносеологічного вивчення феномену традиції. Розглядаючи феномен традиції Г. Г. Гадамер в першу чергу говорить про мовну традицію виділяючи тут три аспекти: по перше наша думка ще на предикативному рівні, укорінена у структуру рідної мови, по друге “досвід мислення” визначений “досвідом мови” історії культури, яка відбулась у мові. В. Малахов зазначає, щоб зрозуміти гадамерівську концепцію традиції варто звернути увагу на “романтичну парадигму”, яка сягає у вчення В. Дільтея, Ф.Шлеймахера, перш за все це уява про тра-

дицію як “про (живий) Дух, чи як (одухотвореному) Життю”. Традиція живе у нас доти доки ми можемо осмислювати, чи проробляти досвід відповідно до того як це робили наші предки.

Г. Г. Гадамер у своїй концепції традиції опирається на досвід людини, що постійно знаходиться у процесі навчання тобто входження у традицію, людина осмислюючи досвід минулого перетворює свою свідомість. Так людина переосмислює свою приналежність до історії, а також до її культурної традиції. Тому для гадамерівської теорії ціннішим є пізнання, саморозвиток людини через пізнання, саморозвиток і традиція, культурна традиція виступає середовищем в якій індивід пізнає себе і пізнає традицію. Людина навчається пізнавати себе і традиція виступає джерелом форм та норм пізнання.

Як на думку А. В. Галухіна яку він висловив у статті “Розум і традиція у філософській герменевтиці” романтична критика супроводжується реабілітацією феномену традиції, в “якому простежується історична даність саме романтизм не усуваючи протиріччя традиції та раціональності все ж таки стимулює зацікавленість до історичної передачі до “природних традицій”. Історична традиція, як ми уже зазначали вище це форма авторитету, а будь який авторитет це насамперед “авторитет не маючий нічого спільного з підпорядкуванням він пов’язаний, на сам перед з пізнанням”, отже ми маємо історичну традицію, як форму авторитету, виходячи із твердження Г. Г. Гадамера “безумовної протилежності між розумом і традицією не має” по суті своїй традиція це збереження, як відбувається при будь яких історичних змінах, але таке збереження суть акту розуму [6, с. 332–338].

Відомий французький філософ Мікель Луї Дюфрен (Mikel Louis Dufrenne), який спеціалізувався в естетиці та тяжів до феноменологічного напрямку розглядаючи феномен традиції зазначав “Традиція – це не тільки соціальний факт, об’єктивний у суспільних інституціях та звичаях... традиція це присутність минулого у нас самих, що робить нас вразливими по відношенню до цього факту” [7]. Тобто на його думку, традиція є чимось більшим для нас ніж знання, правила, чи навички вона, традиція виступає елементом нашого буття, чи скоріше традиція як спосіб буття. Традиція існує у нас самих, оскільки вона є певною опорою для нас, як “укорінення у світі” та традиція яка існує навколо нас, оскільки вона належить не лишень нам, а й групі, народу, етносу.

Автор структурно–функціональної теорії культури А. Редкліф–Браун вважав, що “традиція якщо під цим словом розуміти передачу, успадкування”, автор говорить про соціальну традицію, яка кожному наступному поколінню, водночас щоб відбулося це успадкування за традицією повинен стояти авторитет. Авторитетом зазвичай виступає представник попереднього покоління, і саме він забезпечує дисципліну, звідси і витікає повага між поколіннями [8, с. 113].

Т. Патерсон вважає, що традиція критерій якої важко визначити варто визначати як культурну за визначенням, аспектом ж культурної традиції, це насамперед все, що пов’язано з мовою, культурна історія пов’язана з минулим та з людьми які створили минуле. І нарешті традиція це феномен який тісно пов’язаний не лише з минулим а й з майбутнім.

Традиція виступає унікальним засобом фіксації основних форм життєдіяльності, визначаючи найбільш важливі елементи буття людини, традиція присутня у бутті людини в культурі з моменту її виникнення.

У ХХ столітті феномен традиції привабив до себе увагу релігієзнавців, істориків, психологів. Феномен традиції визначається як універсальне утворення, як об'єктивний закон розвитку суспільств, механізм який визначає спадковість людської діяльності. Традиція завжди виступає як система взаємопов'язаних явищ пізнавальних, інституційних, релігійних, естетичних і т.п.

Соціально-психологічний аспект феномену традиції включає в себе певні механізми взаємодії суспільства і людини у системі традиції. Тут задіюються такі феномени як пам'ять, завдячуючи якій накопичений соціальний досвід, що є частиною, чи заключний у феномені традиції зберігається, систематизується, відтворюється і успадковується традиція це "згусток соціального досвіду". Феномен традиції є потужним елементом соціалізації і тут, як на мій погляд, виразником є спілкування, саме через спілкування формується уявлення про традицію.

Осмилення феномену традиції, як естетичного феномену, через розгляд таких понять, як "культура", "національне", "традиція" присутне у роботах М. Мамардашвілі, В. Шинкарука, С. Кримського, В. Плахова, Ю. Бромля, П. Штомки та ін. Л. А. Сугрей висловив думку про те, що "спеціалісти по естетиці, мистецтвознавці, художники, для яких досліджуване поняття має сенс лише у відношенні з новаторством, чи відданості традиції. Традиція виводить митця у багатющі у багатющі пласти людської культури" [9, с. 24–25].

Розглядаючи феномен традиції ми не можемо обійти тему традиції та новації, саме цій темі присвячено ряд розвідок, зокрема це праці С. Арутюнова, Б. Бернштейна, В. Власової, Д. Зільбермана, В. Плахова, О. Шушаріна, Е. Макаряна та ін. У наслідок культурологічного та філософського підходів, аналізу та розуміння феномену традиції ми можемо вказати, що феномен традиції це насамперед спосіб даності смислів в актуальному досвіді сучасного, минулого в теперішньому. Розглядаючи сукупність онтологічних структур, зокрема автентичної традиції, та існування "смислів-до" та "смислів-тепер" у актуальному досвіді людини.

Традиція, за означенням є передача із століття в століття, від покоління до покоління, певних цінностей, обґрунтованого необхідністю та доречністю передачі накопиченого досвіду базованого на здоровому глузді та зорієнтованого на корисну діяльність. Як зазначає Ерик Гобсбаум у розділі "Вступ: Винаходження традиції" праці "Винайдення традиції" "...традиція" означає низку практик ритуального або символічного характеру, зазвичай обумовлених прямо чи опосередковано прийнятими правилами, які намагаються прищепити певні цінності й норми поведінки через повторюваність, що автоматично передбачає зв'язок з минулим. Ці практики, як правило, прагнуть де тільки можна встановити зв'язок з відповідним історичним минулим" [3, с. 12].

Людина не є ізольованою, її життя і діяльність проходить в межах певних груп: сім'ї, навчального закладу, війська, в середині професійної, соціальної чи релігій-

ної громади. Людина має потребу у пошуді товаришів, спілкуванні, певної психологічної та емоційної підтримки, співчуття від інших. Однак такого роду спілкування і почуття виражаються через спільні дії, як-то участь у церемоніях, обрядах, загальному спілкуванні і т.д. і в цьому випадку корисною є традиція, людина знаходить задоволення беручи участь у традиції. Традиції у житті людини виступають тим чинником, який дає змогу не залишатися на самоті під час певних обставин, у відповідності до тих чи інших обставин традиція подає потужний поштовх до змін умов життя людини. Певні традиції змінюються і розвиваються змінюють і свої значення, здається, що саме традиція зменшує той тиск таких труднощів життя, як вартість життя та брак часу. Таким чином традиція спонукає таке почуття як почуття спільноти, через певний набір правил поведінки, певних суджень, поглядів, не завжди прийнятих свідомо але, однак з регулярними практиками. Зумовлюючи певні правила поведінки, як-то повага до певних речей, обов'язок перед спільнотою, родиною, традиція відстоює певну спільність ідей, бере участь у житті суспільства через певні церемонії та обряди. До того ж, традиція має і соціальне та моральне значення. І звісно, що деякою мірою традиція впливають на емоційний стан людини задовольняючи її емоційні або духовні прагнення.

У даному випадку, слухним є питання. Чи повинні ми безумовно слідувати традиції чи традиційним практикам. Звісно, що є традиції, які шокують, що зачіпають почуття людської гідності.

Варто зазначити, що опонентом традиції завжди виступали забобони, яким притаманна відсутність здорового глузду, критичного мислення та аналізу, логічної аргументації. Як наголошує Ерик Гобсбаум традицію слід відрізнити від "звичаю" який домінував у традиційних суспільствах. На думку дослідника "традиція" притаманна певна незмінність "Минуле, справжнє чи вигадане, до якого вони апелюють, передбачає певні (зазвичай формалізовані) дії, як-от повторення" [3, с. 12]. Традиції завжди викликають певну симпатію, самозбереження, потреби у певній безпеці, все те, що зміцнює відносини між індивідом та групою людей.

Дослідження феномену традиції охоплює досить широке предметне поле, яке включає в себе ряд соціокультурних феноменів, а саме міфологію, базові культурні наративи, ритуали, звичаї та ін. окрім того це також звернення до історії, оскільки ми розглядаємо часову динаміку відношення минуле майбутнє. Отже підсумовуючи ми можемо вказати, що на сьогодні існують декілька напрямів дослідження феномену традиції: по-перше, це дослідження феномену традиції які присвячені аналізові окремих традицій які робляться у межах конкретних дисциплін – етнографії, фольклористики, етнографії, народознавства, історії, культурології та ін. присвячені вони в своїй основі уявленню про традицію та її зміст у межах конкретної дисципліни. По-друге це дослідження присвячені вивченню, розвитку, зміні, поширенню, успадкуванню, традиції та інновації.

Слід зазначити, що тема феномену традиції привертала до себе увагу дослідників – антропологів, істориків, етнологів, філософів, соціологів, однак їхня увага зосереджувалась на дослідженні феномену традиції в мажах предметного інтересу певної науки і на сьогодні не отримала цілісного підходу до вивчення цього фено-

мену. Таким чином, актуальність історико-філософського аналізу феномену традиції зумовлюється сукупністю різних факторів життя суспільства, а саме: соціально-політичних, ідеологічних, культурних та інших. Отже підсумовуючи зазначмо, що при дослідженні такого феномену як традиція слід акцентувати увагу на тому аспекті, що саме традиція відіграє значну роль у суспільстві. Аналіз осмислення феномену традиції може слугувати фактором стабілізації, консолідації суспільства та актуалізації його потенціалу.

Список використаних джерел

1. Этнознаковые функции культуры / Ответственный редактор Ю. В. Бромлей. – М. : Наука, 1991. – 224 с.
2. Плахов В. Д. Традиции и общество: опыт философско-социологического исследования / В. Д. Плахов. – М. : Мысль, 1991. – 686 с.
3. Лебон Г. Психология народов и масс // Психология масс / Г. Лебон. – СПб. : “Макет”, 1995.
4. Шацкий Е. Утопия и традиция [перв. с польского В. А. Чаликовой] / Е. Шацкий. – М. : “Прогресс”, 1990.
5. Shils E. Tradition. – University of Chicago Press, 2006. – 228 p.
6. Гадамер Х-Г. Истина и Метод. Основы философской герменевтики. – М. : “Прогресс”, 1998.
7. Dufrenne M.L. Le personnalité des base: un concept sociologique / par M. L. Dufrenne [Texte imprimé]. – Paris : PUF, 1972. – 350 p.
8. Редклифф-Браун А. Структура и функция в примитивном обществе. Очерки и лекции / А. Редклифф-Браун / [перв. с англ. О. Ю. Артемьевой]. – М. : Издательская фирма “Восточная литература” РАН, 2001.
9. Сугрей Л. А. Традиционализм как социальная философия этноса. – Пятигорск, 1999.

References

1. Jetnoznakovye funkicii kul'tury / Otvetstvennyj redaktor Ju.V. Bromlej. – M. : Nauka, 1991. – 224 s.
2. Plahov V. D. Tradicii i obshhestvo: opyt filosofsko-sociologicheskogo issledovanija / V. D. Plahov. – M. : Mysl', 1991. – 686 s.
3. Lebon G. Psihologija narodov i mass // Psihologija mass / G. Lebon. – SPB. : “Maket”, 1995.
4. Shac'kij E. Utopija i tradicija [perv. s pol'skogo V. A. Chalikovoj] / E. Shackij. – M. : “Progress”, 1990.
5. Shils E. Tradition. – University of Chicago Press, 2006. – 228 p.
6. Gadamer H-G. Istina i Metod. Osnovy filosofskoj germenevitiki. – M. : “Progress”, 1998.
7. Dufrenne M.L. Le personnalité des base: un concept sociologique / par M. L. Dufrenne [Texte imprimé]. – Paris : PUF, 1972. – 350 p.
8. Redkliff-Braun A. Struktura i funkciya v primitivnom obshhestve. Ocherki i lekcii / A. Redkliff-Braun / [perv. s angl. O. Ju. Artem'evoj]. – M. : Izdatel'skaja firma “Vostochnaja literatura” RAN, 2001.
9. Sugrej L. A. Tradicionalizm kak social'naja filosofija jetnosa. – Pjatigorsk, 1999.

Литостанский В. В., соискатель кафедры истории философии, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), vladimir_352@ukr.net

Место феномена традиции в современном гуманитарном знании

Анализируются основные подходы к анализу феномена традиции в историко-философском дискурсе. Акцентируется внимание на том факте, что вопрос историко-философского анализа феномена традиции остается одним из актуальных в области современного гуманитарного знания. Рассматриваются трактовки феномена традиции в отечественной и зарубежной философские литературе. Прослеживается эволюция подходов к анализу феномена традиции и осмысление феномена традиции в рамках отечественной и западной философии. Рассматриваются основные концепции, трактовки феномена традиции, анализируются основные подходы к ее изучению в течение XIX–XXI вв. в историко-философской литературе. Делается обзор состояния теоретической разработки проблемы категорий традиции в истории философии прослеживается методологический и логико-гносеологический подходы к пониманию сущности феномена традиции. Подается аналитический обзор литературы.

Ключевые слова: традиция, дискурс, опыт, наследие, память, историческая память.

Lytostansky V. V., Researcher of the Department of History of Philosophy, Taras Shevchenko national University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), vladimir_352@ukr.net

The place of the phenomenon of tradition in the modern human knowledge

The presented article analyzes main approaches to analysis of the phenomenon of tradition in the historical and philosophical discourse. The attention is paid to the matter of historical and philosophical analysis of the phenomenon of tradition, which is one of the most urgent points in the field of contemporary humanities. The interpretations regarding the phenomenon of tradition in domestic and foreign philosophical literature are considered. The evolution of approaches to analysis of the phenomenon of tradition and comprehending of the phenomenon of tradition in terms of domestic and western philosophy is followed. Main concepts and interpretations of the phenomenon of tradition are examined. Principal approaches to its study in historical and philosophical literature within 19–21 centuries are analyzed. The article deals with the review of the theoretical development progress of the tradition categories in the history of philosophy, and the methodological and logical-gnoseological approaches to understanding of the phenomenon of tradition are made. The analytical review of literature is given.

Keywords: tradition, discourse, experience, inheritance, memory, historical memory.

* * *

УДК 130.2:168.522

Лугуценко Т. В.

доктор філософських наук, професор кафедри прикладної філософії та теології, Інститут філософії і психології Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля (Україна, Луганськ), telfira@yandex.ru

ГУМАНИСТИЧНИЙ СЕНС І СОЦІОКУЛЬТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Проаналізовані доробки, що виявляють увагу аналізу людського потенціалу, свідомості, розуму, креативності і відповідальності людини у сучасному інформаційному суспільстві, аналізуються основні проблеми віртуалізації щодо буття людини сучасного соціуму: пошуки сенсу життя, сенсу існування людини інформаційного простору.

Ключові слова: віртуальна особистість, свідомість віртуальної людини, гуманізм, соціокультурні характеристики віртуальної реальності.

Віртуалізація суспільства сьогодні найширше виявляється в соціальній сфері, політиці й економіці. Суть розвитку процесу віртуалізації суспільства полягає в наростаючому заміщенні речового середовища образами, віртуальними аналогами реальних явищ дійсності, які у свідомості людини мають статус цілком реальних. Вплив віртуальної реальності позначається на процесах індивідуальної соціалізації, внаслідок чого відбувається конструювання віртуальної особистості, мислення, цінності, дії якої набувають зміненого характеру, а людина нерідко стає залежною від віртуальної реальності. XXI століття визначається як епоха інтелектуальної цивілізації з курсом на культурну парадигму освіти, для якої найважливішою ланкою є особистість і її духовне становлення. Саме загальнолюдські духовні цінності мають бути в основі існування як окремого індивіда, так і соціуму у цілому.

Соціокультурний підхід у дослідженнях А. Гідденса, Г. Лассвела, Н. Лумана, М. Маклюена, Ю. Хабермаса виявив роль інформаційного простору в процесі трансформації соціальної і культурної ідентифікації особистості. З російських дослідників заслуговують на увагу роботи В. Геріна, Г. Почепцова, В. Шнейдера, дослідження яких доповнюють сучасний концепт віртуальності, акцентуючи увагу на антропологічному аспекті.

Мета дослідження – дослідження людського потенціалу, свідомості, розуму, креативності і відповідальності людини віртуалізованого соціуму, проблеми збере-